

Suomen Talousseuran alkuvaiheet

Jari Niemelä

1700-luvun puolivälin jälkeen levisivät aatteina valistus ja hyötyoppi. Niiden innoittamina oppineet ja talusmiehet perustivat eri puolille Eurooppaa elinkeinojen ja erityisesti maatalouden edistämiseen keskittyneitä seuroja. Niistä vanhin on Irlannin talousseura, joka aloitti toimintansa Dublinissa vuonna 1731. Maataloudesta tuli nopeasti Dublinin seuran keskeinen toiminta-alue. Keskustelukokousten lisäksi se alkoi julkaista vuonna 1737 maataloudellista viikkolehdistä, ja se järjesti sarjan kilpikirjoituksia käytännöllisistä asioista. Vuodesta 1739 seura jakoi palkintoja ansioituneille maanviljelijöille, ja se järjesti myös kilpailuja uusien menetelmien ja lajikkeiden kokeilijoille. Dublinin seura loi lyhyessä ajassa toimintamallin oikeastaan kaikille myöhemmille maatalousseuroille.

Tarkoituksena ei ollut tiedeakatemioiden tapaan koota yhteen ansioituneita tutkijoita, vaan käytännön viljelijöitä ja uusien menetelmien kehittäjiä. Päämääränä ei ollut niinkään oppi kuin valistus. Vastaavanlainen seura perustettiin Lontooseen vuonna 1754 ja Ranskaan kolme vuotta myöhemmin.

Tanskassa perustettiin vuonna 1769 Kuninkaallinen Tanskan Maatalousseura. Ruotsissa muun Euroopan maatalousseurojen toiminta tuli yleiseen tietoisuuteen 1750-luvun lopulla, ja seuraavalla vuosikymmenellä tehtiin aloitteita omankin talousseuran perustamisesta. Toiminta lähti kuitenkin käyntiin muusta Euroopasta poikkeavalla tavalla.

Salaseurat olivat aikakauden muoti-ilmiö. Tällainen oli myös Pro Patria -veljeskunta, joka toimi 1760-luvulla Tukholmassa. Järjestön eräänlaisena alaosastona toimi Patriotiska sällskapet, joka tuli julkiseksi ja sai kuninkaan vahvistamat säännöt vuonna 1772.

Toiminnassaan Patriotiska sällskapet seurasi kuitenkin eurooppalaista maatalousseuramallia. Se jakoi palkintoja hyvästä talonpidosta ja uskollisesta palveluksesta. Palkintoja jakamalla Patriotiska sällskapet pyrki edistämään maanraivausta, hedelmäpuiden ja jalojen lehtipuiden istuttamista, kiviaitojen tekoa, kivirakennusten pystyttämistä maaseudulle, mehiläishoitoa ja sellaisten maataloudellisten keksintöjen tekemistä, jotka rahvaskin voisi ottaa helposti käyttöönsä. Palkollisille annetuilla palkinnoilla ajateltiin lähinnä työvoiman pysyvyyden parantamista. Patriotiska

sällskapet järjesti myös kilpakirjoituksia ja julkaisi Ruotsin ensimmäiseksi maatalouslehdiksi luettavaa *Hushållningsjournalen*-lehteä, joka ilmestyi kuukausittain.¹

Turun ja Porin läänin maaherra Ernst Gustav von Willebrandt otti esille eurooppalaisen talousseuramallin kertomuksessaan lääninsä tilasta vuonna 1792. Hän arveli, että tällaiseen seuraan saataisiin mukaan koko sivistyneistö kaikella tarmollaan ja että talousseuran avulla olisi mahdollista kohottaa rahvaan tietämystä ja elinkeinojen tasoa. von Willebrandt totesi:

”Esimerkki ja esikuvat vaikuttavat eniten ja kokemus osoittaa, että talonpoika ei kauan seuraa isää ja isoisia, mistä niin paljon valitetaan, kun hän huomaa hyvästä esimerkistä toisenlaisen viljely- ja taloudenhoitotavan kannattavammaksi ja edullisemmaksi kuin vanhan...”

Von Willebrandtin esitys johti siihen, että hallitus lähetti kaikille maaherroille kirjeen, jossa kehoitettiin kutsumaan koolle neuvottelukokous keskustelemaan läänin ja maanviljelyksen ja muun talouselämän kehittämistä. Kun tällainen kokous pidettiin Turussa, läsnä oli 22 henkeä, joista puolet oli Suomen Talousseuran myöhempiä perustajia. Sillä erää ajatus kuitenkin hylättiin. Perusteluksi esitettiin, ettei mukaan saataisi riittävästi asiantuntijoita. Todellisuudessa syynä olivat silloiset poliittiset olot. Kuningas oli juuri murhattu, eikä sijaishallitsijana toimineen Kaarle-herttuan voinut odottaa suhtautuvan suopeasti minkäänlaisiin kuppikuntiin, joten perustamista oli syytä siirtää vakiintuneempiin aikoihin. Tarkoitus oli myös perustaa vain Turun ja Porin läänissä toimiva seura, ja mahdollisuuksia avarsi myöhemmin toiminnan laajentaminen koko Suomeen.

Suomen Talousseura perustettiin marraskuun 1. päivänä 1797. Johan Gadolin on ottanut kunnian olemisesta seuran primus motor itselleen muistelmissaan. Hän kirjoitti:

”... minä vuonna 1796 ensiksi nostin siitä ehdotuksen ja sitten yhdessä ystäväni professori Pippingin kanssa vähitellen kerroin hankkeestamme useammille, kunnes saimme niin monta puolellemme, että seura voitiin perustaa.”²

Talousseura-ajatus oli selvästi yleisessä keskustelussa, mutta on ilmeistä, että tosiaan juuri Gadolin toimi asiassa aktiivisesti saaden koolle tarvittavan perustajajoukon.

Perustavassa kokouksessa olivat läsnä lähes kaikki Turun akatemian professorit, ylintä virkakuntaa, upseereita ja jokunen kauppias. Henrik Gabriel Porthan puuttui joukosta, mutta se selittyy Talousseuran satavuotishistorian kirjoittajan Gustaf Gygnaeuksen mukaan sillä, että hän oli ollut koko syksyn reuman runtelemana ja lähes vuoteenomana. Porthanin elämäkerran kirjoittaja M. G. Schybergsson tosin arvelee, että Porthan ei ollut muiden tapaan kiinnostunut käytännön taloudellisesta toiminnasta. Hänellä ei ollut

¹ Staffan Högberg: Kungl. Patriotiska Sällskapets historia med särskild hänsyn till den gustavianska tidens agrara reformsträvanden. Stockholm 1961, 14-40, 117-136, 167-169 ja 178-187.; Jan Stattin: Hushållningssällskapen och agrarsamhällets förändring, utveckling och verksamhet under 1800-talets först hälft. Uppsala 1980, 25-57 ja 63-68; Brandesten, Olof: Lantbrukarnas organisationer. Agrart och kooperativt 1830 – 1930. Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 35. Eskilstuna 2005, 79-81.

² Gustaf Gygnaeus: K. Suomen Talousseura 1797 - 1897, Turku 1897, 105.

maatilaa eikä edes omaa kaupunkiasuntoa. Myöhemmin Porthan oli kuitenkin aktiivisesti mukana Talousseuran toiminnassa, mikä ei tue Schybergsonin käsitystä.³

Kuva: Jacob Gadolin, Turun piispa 1708–1802.

Kuninkaallisen Suomalaisen Huoneen-hallituksen eli Suomen Talousseuran ensimmäinen puheenjohtaja.

Talousseuran primus motorin Johan Gadolinin isä.

(Kuvälähde: Wikipedia.org)

Suomen Talousseuran perustamiseen vuonna 1797 johtivat aikaisemmin mainitut lääninseurasuunnitelmat, ulko-maiset esikuvat ja tyytymättömyys Isänmaallisen seuran toimintaan. Ulko-maisiin esikuviiin viitataan ensimmäisessä pöytäkirjassa:

”Tämän seuran jäsenet ovat saaneet tiedokseen kuinka yksityiset seurat muissa maissa ovat voimakkaasti edistäneet maanviljelystä, elinkeinoja ja kauppaa...”

Lainauksen voisi tulkita myös niin, että Johan Gadolin selosti kokemuksiaan Saksasta ja Lontoosta, missä hän oli epäilemättä törmännyt talousseuratoimintaan.

Marraskuun ensimmäisen päivän kokous pidettiin Johan Gadolinin isän piispa Jacob Gadolinin residenssissä. Täällä valittiin sääntökomitea, johon valittiin vanhempia henkilöitä, kuten juuri Jacob Gadolin. Säännöt hyväksyttiin joulukuun 6. päivänä, ja seuran puheenjohtajaksi valittiin piispa Gadolin, joka oli johtanut puhetta jo aikaisemmissa kokouksissa.⁴ Isä ja poika Gadolin toimivat ratkaisevalla tavalla Suomen Talousseuran perustamisvaiheissa isä arvovallallaan ja poika aktiivisuudellaan.

Seuraa perustettaessa Turussakin vietettiin kuninkaan häiden johdosta suuria juhlia, ja on arveltu, että perustaminen haluttiin liittää osaksi juhlallisuuksia kuninkaallisen suosion varmistamiseksi. Tämä tapahtuikin nopeasti, sillä maaherra von Willebrandt oli samaan aikaan Tukholmassa ja esitteli seuran tarkoitusta kuninkaalle. Tämä lupasi suostua seuran suojelijaksi, mikä tapahtui kun asiasta tehtiin kirjallinen anomus.⁵

³ Gygnaeus 1897, 109; M. G. Schybergson: Henrik Gabriel Porthan. Lefnadsteckning. Senare delen. Helsingfors 1911, 323.

⁴ Gygnaeus 1897, 102-104.

⁵ Gygnaeus 1897, 104.

Talousseura oli merkittävässä yhteistoiminnassa valtiovallan kanssa ja sai esimerkiksi vapaakirjeoikeuden sekä oikeuden kääntyä keskusvirastojen tapaan asioissaan suoraan kuninkaan puoleen. Hallituksen suosiota osoittavat myös seuralle myönnetyt runsaat rahalliset avustukset.

Ensimmäisen toimintavuotensa aikana Suomen Talousseuraan liittyi 321 jäsentä. Yksi jäsenkunnan karttumiseen vaikuttanut seikka oli, että piispa Gadolin mainosti seuran toimintaa tuomiokapitulin kiertokirjeiden ohessa. Suomen Talousseuran alkuaikojen jäsenille oli leimallista korkea asema, mutta myös kokemus maataloudesta kartanoissa ja virkataloissa. Jäsenluku kasvoi viiteensataan vuoteen 1802 mennessä.

Talousseuran ensimmäisenä vuonna koettiin paha kato, jonka vuoksi Suomen maatalouden epävarmuuden lieventäminen sai seuran alkuvuosien työssä huomattavan osan. Hätäravintoaineiden neuvonta oli lähinnä kuriositeetti ja vaikka seuran jäsenet ottivat sen tosissaan, talonpojat eivät ottaneet hankkeita tosissaan. Ruotsin ajalla päästiin todellisiin tuloksiin perunanviljelyn levittämisessä. Muita seuran ajamia viljelyskasveja ja -menetelmiä ei saatu juurrutetuksi, kun viljelijöiden valmiudet, taloudelliset mahdollisuudet ja tuotteiden markkinat eivät antaneet siihen mahdollisuuksia.

Jari Niemelä

Suomen historian dosentti, Turun yliopisto
jari.niemela (apud) utu.fi